

Líbor Kvapíl

Mezí Slovany

2. vydání

LIBOR KVAPIL

MEZI SLOVANY

„Kdo bude číst tuto knihu, necht' na ni pohlíží okem laskavým a necht' ji poctí svou starostlivostí při opravě toho, co by se mu přičilo ...“

Al- Masūdī

Rýžoviště zlata a doly drahokamů
kapitola 130, dílo dokončeno roku 947

„Oni však nicméně raději volili válku než mír, ceníce drahou svobodu nad všechnu bědu. Tento druh lidí je tvrdý, umí snášet námahu, přivykl nejnuznějšímu způsobu života a to, co nám bývá těžkým břemenem, Slované pokládají téměř za rozkoš. Přešlo velmi mnoho dní, kdy zápasili se střídavým štěstím, jedni pro slávu a pro velké a širé císařství, druzí za svobodu a proti hrozbě závislosti.“

Widukind, mnich kláštera Corvey,
ve *Třech knihách saských dějin*, kniha II,
kapitola 20, druhá polovina 10. století.

„Musíme se vzdát primitivní představy, že dějiny jsou totožné s minulostí, že je historik jen odkrývá a popisuje. Neexistují žádné dějiny mimo knih historiků, historikové je vytvářejí svým psaním znovu. Jejich dějiny neodkrývají pravdu, ale pouze „správnosti“ tím, že se shodují s prameny. Pravdy o dějinách tvoří sami historikové tím, že dějiny vyprávějí jako smysluplné příběhy, jsou v oněch smyslech, ne v dějinách samotných. To ovšem ukládá dějepiscům zvláštní zodpovědnost. Netvoří totiž jenom dějiny národů, ale i národy samotné tím, že jim říkají, čím byly, jsou a koneckonců i být mají.“

Dušan Třeštík

Mysliť dějinami

Paseka, Praha, Litomyšl 1999

OBSAH

MEZI SLOVANY	2
ÚVOD	7
AUTOROVA POZNÁMKA	7
O AL-MASŪDĪM	11
O KONTAKTECH MEZI ARABY A SLOVANY	13
CESTOPIS AL-MASŪDĪHO POPISUJÍCÍ JEHO ZÁŽITKY V ZEMI ZÁPADNÍCH SLOVANŮ L.P. 928.	16
O KNIHÁCH	16
POČÁTEK	17
CESTA	25
O SLOVANECH	33
V PASOVĚ	46
V ZEMI SLOVANŮ	54
POHANSKÁ SVATYNĚ	60
VYPRÁVĚNÍ O SLOVANSKÝCH SVATYNÍCH	65
O MÁDŽAKOVI	76
SLOVANSKÝ POHŘEB	81
HRADIŠTĚ STODOR	94
HRAD	101
KNÍŽE ZE STODOR	109
CESTA DO DOUDLEB	121

KNÍŽE VÁCLAV	125
NOCOVÁNÍ U SPÁLENÍŠTĚ	133
MORAVANÉ	139
ZNOJEMSKO	150
TRH	159
ÚTRAPY	168
O BĚSECH	175
NÁŘEK BĚSŮ	180
ÚTOK Z MLH	183
STEZKA MRTVÝCH	192
SMRTELNÁ KŘEČ BĚSŮ	201
NÁMEZNÍ VRAZI	211
ZLIČSKÁ VÁLKA	218
ODJEZD	225
ZÁVĚR	232
O SLOVANECH V ARABSKO-PERSKÝCH SPISECH	232
PŘEHLED POUŽITÝCH HISTORICKÝCH PRAMENŮ:	235
ARABSKY PSANÉ PRAMENY:	235
EVROPSKÉ PRAMENY:	236
POUŽITÁ LITERATURA:	238
KNIHY:	238
SBORNÍKY:	241
PRÁCE:	242
OSTATNÍ:	243
COPYRIGHT	245

ÚVOD

AUTOROVA POZNÁMKA

Al-Masūdīho literární dílo svědčí o jeho nevídané znalosti v geografii a historii tehdejšího známého světa. Je škoda, že tyto knihy, byť tak obšírné, jsou pouhými výtažky z jeho ztracených děl.

O jeho knihy, z nichž se dochovaly pouze dvě, byl mezi arabisty a historiky vždy veliký zájem a byly mnohokrát přeloženy, vydány a okomentovány. Al-Masūdī v nich zanechal rozsáhlé a souvislé zprávy o Slovanech. Jsou pro naši historii cenné, protože se týkají především západních Slovanů a knížete Čechů Václava. Přesto jsou v mnoha ohledech, díky přepisovačům, nedořešené, neboť se některé kmeny včetně jmen jejich vládců nepodařilo dodnes jednoznačně identifikovat.

Napsat tento cestopis bylo jako skládat mozaiku ze střípků.

Protože se nedochovalo celé al-Masūdīho dílo, ze kterého by se dalo plnohodnotně čerpat, propojil jsem jeho zprávy se zmínkami o západních Slovanech, které se vyskytují i v jiných arabsko-perských textech. Všechny tyto zprávy v sobě ukrývají vzácné informace o dávno zapomenuté materiální kultuře Slovanů. Lze

z nich vydedukovat, jak asi vypadaly Čechy v první polovině 10. století v kontextu dění ve střední Evropě. Při stavbě cestopisu jsem kromě al-Masūdīho díla vycházel i z takzvané Anonymní zprávy pocházející z druhé poloviny 9. století. Ta uvádí takřka všechny národy Slovanů a dochovaly se v ní informace o Svatoplukovi a jeho říši.

Z kompilátorů, kteří z tohoto díla čerpali, jsem použil hlavně prameny z díla ibn Rusty, který svoji Knihu vzácných drahokamů sepsal kolem roku 903, a z Gardīzīho knihy Ozdoby dějin, sepsanou kolem roku 1041. Tito autoři jako jediní zachovali tematickou strukturu Anonymní relace a navíc nekopírují jeden druhého. Dalším pramenem, který jsem použil, je zpráva o Slovanech a Rusech od ibn Fadlāna, člena poselstva k vládci povolžských Bulharů Almošovi v letech 921/922. Ta byla nejprve známá pouze z knihy Zeměpisný lexikon, pod názvem Risala. Později byla objevena ještě další, úplnější verze. Některé pasáže ibn Fadlāna mají velmi blízko k textům ibn Rusty a al-Masūdīho. Není jasné, kdo z koho čerpal nebo zda v tomto období neexistoval nějaký dokument, z kterého čerpali všichni autoři. Do své knihy jsem nemohl nezahrnout i jednu z nejdůležitějších zpráv o Slovanech ve střední Evropě, sepsanou španělským obchodníkem a diplomatem ibn Já'kúbem. Ten někdy kolem roku 965 navštívil Německo a země západních Slovanů. Zprávu napsal na základě svého vlastního pozorování. Ibn Já'kúb zřejmě zkoumal možnosti obchodu s otroky a navázání kontaktů s císařským dvorem. Několikrát se zmiňuje o setkání s císařem

Ottou v Magdeburgu. Obsahuje informace o politických, sociálních a kulturních poměrech v prostředí západních Slovanů. Jako nejvýznamnější vládce Slovanů jmenuje obodritského knížete Nakona, polského knížete Měška, bulharského vládce cara Petra a českého knížete Boleslava. Ibn Já'kúbova zpráva se nedochovala. Byla vložena do díla *Kniha o královstvích a cestách*, kde byla rozšířena o údaje z děl ibn Rusty i al-Masūdīho a také o další zprávy z konce 10. a začátku 11. století.

Použil jsem i významná evropská díla od Kristiána, Kosmy, Pešiny, Nestora, Widukinda z Corvey, Šimona z Kézy, Helmolda, Saxona Grammatica a mnohých dalších, kteří zanechali cenné zprávy z dávné historie střední Evropy i vzácné informace o západních Slovanech.

Všechna výše uvedená díla al-Masūdīho zprávu o Slovanech podporují, v mnohém citují, rozšiřují nebo doplňují a vytvářejí tak celistvý pohled na tehdejší poměry, kulturu i vzdělanost.

Při psaní této knihy jsem vycházel z práce orientalisty, historika a překladatele Ivana Hrbka, který rozsáhlé al-Masūdīho dílo, včetně všech zpráv ostatních arabsko-perských autorů, přeložil. Dále pak především z cenných svazků sestavených Dagmar Bartoňkovou a Radoslavem Večerkou a z děl Jána Paulinyho, Ondřeje Zavadila, Jána Steinhübel, Dušana Třeštíka, Nadi Profantové, Martina Profanta a Jana Cinerta.

Text jsem opatřil poznámkovým aparátem. Čtenář má tak možnost porovnávat různé historické autory, teze historiků včetně

těch, které jsou v rozporu a seznámit se s mnohdy složitými a nejednoznačnými překlady.

Chci čtenáře na tomto místě požádat, aby následující řádky četli jako dobrodružnou knihu, okořeněnou poznámkovým aparátem a nikoliv jako dochovaný historický text, přestože vychází v široké míře z al-Masūdīho díla i jiných historických pramenů neméně významných autorů středověkého světa.

O AL-MASŪDĪM

Abū al-Hasan Alī ibn al-Husajn ibn Alī al-Masūdī byl osobností, s kterou se může rovnat jen málokdo z jeho vrstevníků i následovníků.

Vše, co o tomto muži víme, nám vypráví on sám ve svých knihách.

Pocházel z arabské rodiny a za svůj přídomek vděčil svému předkovi Masūdovī, který byl současníkem a druhem proroka Muhammada. Al-Masūdī se narodil kolem roku 896 v Bagdádu, kde se mu dostalo základního vzdělání běžného v islámském světě. Na cesty se vydal v mladém věku. Sbíral převážně zeměpisné a etnické informace. Putoval přes jižní Írán do Indie, navštívil údolí Indu a pronikl i do několika vnitrozemských států. Snad se dostal až na Srí Lanku a plavil se v malajských vodách až k pobřeží Číny. Je nesporné, že poznal pobřeží východní Afriky a ostrovy Zanzibar a Pembu, odkud odplul do Ománu. Procestoval oblasti u jižního Kaspického moře a Zakavkazí. Ve svých spisech zanechal významné zmínky o tehdejší střední Evropě a Slovanech.

Není známo, čím se živil, on sám to nikdy neuvedl. Mohl být obchodníkem, ale stejně tak i vyzvědačem. V navštívených zemích si všímal především hospodářství a vojenství. Nezastával žádný vysoký úřad a ani se neúčastnil vědeckých diskusí a náboženských půtek.

Nevynikl ani jako básník nebo literát. Žil střídavě v Palestině, Bastře, Sýrii a Egyptě. Literární činnost rozvíjel až na sklonku svého života. Jeho spisy jde těžce zařadit mezi dějepisné, zeměpisné či filozofické. Právě díky této mnohostrannosti si v 19. století vysloužil přídomek Hérodotos Arabů a označení encyklopedisty či polyhistoria. Al-Masūdī zemřel roku 956 ve Fustátu, tehdejším hlavním městě Egypta. Z jeho knih se do dnešních dnů zachovaly pouze Rýžoviště zlata a doly drahokamů a Kniha připomenutí a prověrky.

O KONTAKTECH MEZI ARABY A SLOVANY

Slované představují zvláštní fenomén ranně středověkých dějin arabského světa. Poprvé se setkali již v 7. století. Arabové v té době obsazovali východní provincie Byzance, zatímco Slované se usazovali na Balkáně a ve vnitrozemí Řecka. Byzanci byli nuceni řešit oba tyto problémy současně a to přesídlením Slovanů do Malé Asie, kde měli být využiti proti arabským nájezdům. Tento plán nevyšel, neboť Slované začali přecházet na stranu Arabů. Stejně tak selhala i snaha Justiniána II., který po tažení proti Slovanům a Bulharům přesídlil mnoho z nich na východ Malé Asie, kde z nich postavil několikatisícovou armádu, aby chránila jeho říši. I tyto Slované se projevili jako nespolehliví poddaní a přeběhli k Arabům, kteří je usadili i s rodinami v hraničních pevnostech a zařadili do svého vojska.

Další, kdo se v 8. století pokusil přesídlit Slovary, byl arabský vojevůdce a bagdádský kalif Marván II. Stalo se tak během jeho tažení proti Chazarskému kaganátu do Dagestánu a povodí Volhy. I toto přesídlení několika tisíc Slovanů na Kavkaz však bylo neúspěšné a došlo při něm k masakrům.

K zásadnímu kontaktu mezi Slovary a Araby v raném středověku došlo díky importu a exportu exotického zboží, surovin a rozvoji obchodu s otroky. O jeho velikosti svědčí fakt, že v arabštině vzniklo

z názvu Slovan (slave) slovo eunuch a v některých západních jazycích splynulo se slovem otrok (esclavo). Temné období budování středoevropských a východoevropských států i jejich neustálé střety byly zdrojem zajatců, kteří většinou skončili v otroctví. Prodej miliónů otroků do arabských států zajišťovaly rody Otonů, Přemyslovců, Mojžírovců a Rurikovců. Hlavními centry tohoto obchodu byla města Magdeburg, Praha, Velehrad, Řezno a Kyjev. Otroci byli odtamtud převáženi buď na jih do Benátek nebo na západ do Porýní. Mužští otroci tam byli bez výjimky kastrováni a dále prodáváni do Córdobaského chalífátu a do fátimovské državy v severní Africe. (Do severní Afriky měli být po smrti arcibiskupa Metoděje prodáni i někteří slovanští kněží z Velké Moravy. Byzantský císař je však stačil z otroctví vykoupit.) Nekastrovaní otroci a otrokyně byli prodáváni pouze do bagdádského chalífátu a to především z východní Evropy.

Slované se v arabských zemích velmi rychle adaptovali. Na dvoře Fátimovců i Córdobaských kalifů vytvořili početné komunity. Svoji etnickou a jazykovou svébytnost si tam udrželi po více než dvě století. Slované fungovali jako klientské skupiny, zasahovali do palácových intrik a dosáhli na významná místa ve státní správě i armádě. Někteří získali veliké majetky a dokonce se proslavili jako autoři básní a teologických děl.

Poslední masivní prodej slovanských otroků ve střední Evropě se udál ve 12. století a to v důsledku dobytí Obodritů Jindřichem

Lvem. Prodej s otroky upadl a posléze i zanikl díky vzniku centralizovaných států v Evropě, vlivu církve a krizi arabského státu.

CESTOPIS AL-MASŮDĚHO POPISUJÍCÍ JEHO ZÁŽITKY V ZEMI ZÁPADNÍCH SLOVANŮ L.P. 928.

O KNIHÁCH

Mnozí se mne ptají, proč miluji knihy.

Proč je sbírám, čtu a proč se namáhám a předkládám vše, co znám a co jsem prožil, do písemné podoby.

Má odpověď je prostá.

Kniha je tím nejlepším a nejspolehlivějším přítelem člověka. Najdeš v ní rozptýlení, povzbuzující rady či podivuhodná vyprávění. Nabízí ti současně začátek i konec, mnoho i málo, přítomné i nepřítomné, minulost i současnost, tvary, stvoření a druhy i jejich protivy.

Když pohlédneš do knihy, odmění se ti trvalými požitky. Posiluje tvé srdce, pomůže tvému chápání, rozmnoží tvé vědomosti i tvoji fantazii a představí ti místa, kam se nikdy sám nedostaneš.

Kniha je učitelem, který s tebou hrubě nezachází. Neodmítá ti poskytnout službu a podřizuje se ti na cestách stejně jako doma. Kniha je užitečná i prospěšná, bez ní by nebylo lidstva.

POČÁTEK

Toto je kniha Abū al-Hasana Alī ibn al-Husajna ibn Alī al-Masūdīho, cestovatele a spisovatele, v níž vypráví, co viděl a zažil

v zemích západních Slovanů, o jejich dějinách a způsobu života. Má paměť již slábne a mé síly ochabují z námahy všemožných cest a dalekých putování, které jsem podstoupil po vlnách moří i po povrchu souše. Chtěl bych proto na tomto místě poprosit čtenáře o prominutí v případě shledání nedostatků, neboť vše se již událo velmi dávno.

Kdysi mi jeden mudrc pravil toto:

„Naše Země je kulatá a dělí se na čtyři světové strany – východ, západ, sever a jih. Zemi dále dělíme na obyvatelnou a neobyvatelnou. Obyvatelná část Země se rozprostírá od kraje šesti obyvatelných ostrovů, zvaných Věčné nebo Šťastné¹, jež leží v západním oceánu, až k nejvzdálenější obydlené části Číny a od rovníku na sever až k ostrovu Thúle, který je v Británii. Obydlená část je rozdělena na sedm zeměpásů čili klimat². Do prvního zeměpásu patří země Babylón, Churásán, al-Ahwáz, Mosul a Džibál. Druhý zeměpás zahrnuje Sind, Indii a Zemi černých. V třetím zeměpásu leží Mekka, Medína, Jemen, Tá'if, Hidžáz a přilehlé oblasti. Čtvrtý zeměpás zaujímají Egypt, Ifríkija, Berberi a Španělsko. V pátém zeměpásu lze nalézt Sýrii, Byzanc a Horní Irák.

¹ Kanárské ostrovy (Hrbek 1983, str. 711)

² Iklim – jde o klimata tedy rovnoběžkové pásy, navrstvené od rovníku k severnímu pólu. Tuto ideu převzali muslimové od Řeků. (Hrbek 1983, str. 711)

Šestý zeměpás je obýván Turky, Chazary, Dailamci a Slovaný a v sedmém zeměpásu leží Díl³ a Čína.“

Děl jsem mudrci, že vše, co mi sdělil, znám, že jsem procestoval celý východ i jih a poznal mnohé z míst, o kterých mluvil.

„Znáš západní oblasti šestého zeměpásu?“ otázal se mudrc a já přiznal, že jsem tam nikdy nebyl a slyšel o ní jen velmi málo. Nato mi mudrc děl:

„Jdi k řekám Dunaji a Moravě. U jejich břehů jsou sídla slovanských Němců⁴ a slovanských Moravanů⁵. Slované svého krále nazývají kníže⁶.“

³ Dailam u Kaspického moře (Hrbek 1983, str. 712)

⁴ V orig. *Bām.hīn*. De Goeje čte jako Němci, Hrbek se však domnívá, že by mohlo jít o znetvořené Bohaemi, tedy Čechy (Pauliny 1999, str. 114)

⁵ Morava (latinsky *Moravia*) v minulosti tvořila vedle Bulharské říše a Kyjevské Rusi jeden z nejstarších slovanských států – Velkomoravskou říši (latinsky *Moravia Magna*). Nejstarším historicky doloženým etnikem byly keltské kmeny Volků-Tektoságů, vystřídáné na přelomu letopočtu germánskými Kvády a Markomany. Byla součástí Marobudovy říše a později za Markomanských válek součástí Ballomarova království Bohemie. V 16. -17. stol. se někdy spojovali staří Markomané s pozdějšími Moravany a názvem Markomané se označovali Moravané. V 6. století osídlily Moravu slovanské kmeny, (Třeštíkova teorie) za pomoci Hildigise. Havlík tuto teorii zamítá a dokazuje, že právě v této době již Slované na Moravě byli. Archeologický výzkum v povodí Dyje, Jihlavy a Svatky dokazuje silné Slovanské osídlení a existence knížecí moci a politicko-etnického útvaru, který by dokázal postavit šestitisícové vojsko pro Hildigise. Moravané jsou poprvé zmiňováni až roku 822, a jednalo se o souhrnný název pro všechny obyvatele jednoho kmene žijícího zejména kolem středního a dolního toku řeky

Zatoužil jsem tato místa prozkoumat a podnikl jednu ze svých nejdobrodružnějších životních výprav. Pravdou je, že mne před touto cestou mnozí varovali, leč já to nebral v potaz. Byl jsem tehdy lačný po dobrodružství a chtěl poznat život Slovanů, které známe jako naše otroky.

Jak bylo mým zvykem, i v případě této výpravy jsem se vydal na cestu jako člen karavany, jež do oněch odlehlých severských končin světa putovala za obchodem. Cestovat pod záštitou karavan bylo dle mého názoru vždy bezpečnější a hlavně pro mne samotného přínosné, neboť jsem se již během putování dozvěděl od obchodníků mnohé o národech a zemích, do kterých jsem mířil. Musím však vpravdě dodat, že má cesta ke Slovanům byla již od prvopočátku jiná než mé předešlé cesty. Vše začalo při hledání vhodné karavany. Ze všech, které k severu putovaly, jen jedna mířila přímo do zemí západních Slovanů. Neměl jsem tedy možnost výběru a musel se spokojit s tím, co bylo, neboť i tato karavana putovala do této země po více než osmileté odmlce, během které se zabývala obchodem na východě. Žel Bohu, vůdcem této karavany byl stařec jménem Ahmed ibn Musa al-Nizar, muž chtivý a povrchní. Jeho lživý

Moravy, až k soutoku s řekou Dunaj. Za panování knížete Rostislava (846–870) se Morava stala kolébkou slovanské vzdělanosti, kultury a křesťanství. (pozn. autora)

⁶ V orig. *knadž'* – jde o arabský přepis slovanského slova kníže nebo kněz, které je doloženo jako symbol moci ve staroslovanských památkách. Předpokládá se, že pochází ze staroněmeckého slova – *kuning* (Pauliny 1999, str. 93)

úsměv, jakým mne obdařil v okamžiku, kdy jsem s ním projednával vše potřebné, byl tím nejjedovatějším úsměvem, jaký jsem kdy zřel. Pravdou je, že mi sliboval, že se v zemi Slovanů setkám s tamějšími knížaty a budu s nimi moci vést hovor, o čem jen budu chtít. Privil mi, že zná osobně knížata Slovanů, jejichž jména byla tato: Stojgněv, Vratislav, Mojmir⁷ a Seimomysl. Já mu příliš nevěřil. Znal jsem mnoho chvástalů, kteří slibovali nemožné. Přec ale jsem mu poděkoval, přijal všechny jeho podmínky a vyplatil mu za to, že

⁷ Mojmir II. je poslední vládce Velké Moravy. Předpokládá se, že zahynul někdy v letech 906 – 907. Důvodem je vpád Maďarů i fakt, že se vytrácí z písemných pramenů. Přestože se ze zpráv o dalším osudu Moravy mnoho nedozvídáme, nelze činit ukvapené závěry o jejich zániku jen proto, že přes její území vedly trasy některých maďarských nájezdů do Saska v letech 906, 908, 924–5, 933, kam je na pomoc přizvali Glomači. Průjezd Moravou a pustošení neznamenovalo ještě zánik státu, Morava nezanikla ani za franských nájezdů a nezanikla ani německá vévodství za nájezdů maďarských. Některé údaje naznačují, že na jihu Nitry mohlo dojít i ke spojení domácích knížat a velmožů s Maďary a někdy se uvažuje, že se k nim připojil též předpokládaný bratislavský kníže. Z pramenů vysvítá, že Maďari mohli snad v r. 919–924 obsadit jižní Nitru a v l. 924–5 vznášeli nárok na Moravu, která si snad mír s Maďary mohla vykoupit určitým poplatkem. Nelze vyloučit, že teprve s těmito dobami souvisí zpusťování některých lokalit i úmrtí arcibiskupa Jana, respektive útek posledních členů mojmírovské dynastie Mojmirá II. (nebo III.?) a Svatopluka III. do Salcburku (v letech 925 – 927 objevuje jako svědek na listinách salcburského arcibiskupa jakýsi kníže Mojmir a s ním i Svatopluk v letech 925 – 931). Zatímco Maďari se na území Moravanů v jižní Nitře počali již usídlovat, na vlastní Moravě se dále předpokládá centrální vládní moc, která by byla nutná i pro případné shromažďování a odvádění zmíněného poplatku. Do r. 945 působil pak na Moravě ještě (arci)biskup Silvestr. (L. E. Havlík 2013, str. 376–377)

budu moci putovat v jeho karavaně, tučný obnos. Když jsem mu peníze předal a on si je přepočítal, naklonil se ke mně a s úšklebkem se mne zeptal:

„Pověz, znáš řeč Slovanů?“

„Ne,“ přiznal jsem bez ostychu, neboť to byla pravda.

„Tak to máš problém,“ rozesmál se al-Nizar chtivě. „Řeč Slovanů není jen řečí onoho národa, nýbrž je to zároveň i řeč obchodníků celého severu⁸. Pověz mi, jak se o nich dozvíš, co potřebuješ, když se s nimi nedokážeš domluvit?“

„Co mi tedy navrhuješ?“ zeptal jsem se s obavami, že mne má otázka bude stát další výdaje.

Nemýlil jsem se.

Al-Nizar mi za tučnou úplatu propůjčil po dobu trvání naší cesty jednoho ze svých osobních strážců, Slovana jménem Boris. Byl mi plně k dispozici dnem i nocí a al-Nizar mu, dle dohody, směl přikazovat pouze ve chvílích největší důležitosti. Musím vpravdě

⁸ Člen poštovní a informační služby bagdádského chalífátu ibn Churdádhbih uvádí ve své *Knize cest a království*, že normanští Rusové užívají na předvýchodních trzích jako dorozumívací jazyk slovanštinu. (pozn. autora) Kupec a diplomat Córdobašského chalífátu Ibráhím ibn Já'kúb ve své zprávě potvrzuje fakt týkající se středoevropského obchodu té doby. Uvádí, že slovanština byla jazykem, kterým se mezi sebou dorozumívají nejen slovanské národy, ale zřejmě ho při obchodu využívají i jiné národy: „*Nejvýznamnější kmeny severu hovoří slovansky, neboť se s nimi [Slovany] míchají. A k nim patří kmeny Tudiščí [Němci], Unkalí [Maďaři], Pečeněhové, Rusové a Chazaři.*“ (Pauliny 1999, str. 118)

poznámenat, že jsem vydaných peněz nelitoval neb to bylo z jeho strany veliké gesto, kterého jsem si nevýslovně vážil.

Al-Nizar byl velmi podivným kupcem. Jeho karavana se skládala z šesti osobních strážců a patnácti služebných a služebnic. Necestoval s jinými Araby neb jim nedůvěřoval. Jediným lidem, kterým věřil, byli jeho vlastní otroci. Jeho skupina strážců se skládala výhradně ze slovanských bojovníků. Pocházeli ze západu a byli již na pohled nepříjemní. Jejich jména byla: Valomír, Ctibor, Ratimír, Vladan, Mstiš a Boris. Tito muži nebyli otroky v pravém slova smyslu. Díky svým dřívějším službám a svým zásluhám měli od al-Nizara velikou svobodu v konání. Byli dokonce ozbrojeni meči, sekýrami, štíty a luky. Měli i svá práva, což mnozí považovali za velikou hloupost.⁹

Avšak al-Nizara názory druhých nikdy nezajímalý, považoval je za povrchní.

⁹ Otroctví bylo u muslimů legalizováno v koránu. Ten však nabádal, aby se s otroky zacházelo slušně. Propuštění otroka na svobodu je dle koránu chvályhodný čin. Otroky byli všichni váleční zajatci nebo ti, kteří byli jako nevolníci koupeni na trhu. Otrokem bylo i dítě, které zplodil pán s otrokyní, pokud se k němu nepřiznal. Pokud se přiznal, bylo dítě svobodné. Jeho matka otrokyně však nikoliv. Pokud její pán zemřel, dostala svobodu i ona. Dítě zplozené svobodnou ženou a otrokem bylo automaticky svobodné. Otroci nezískal svobodu, ani když přestoupil na víru svých pánů. Černí otroci byli vždy muslimy používání na těžší práci. Kastrování otroci, neboli eunuchové, měli osobité postavení a těšili se všeobecné úctě, neboť doprovázeli ženy a střežili harémy. (Pauliny 1999, str. 172)

„Tito muži,“ děl mi s vážnou tváří, „pocházejí z urozených rodin. Vidíš jejich dlouhé vlasy sahající až k ramenům? To je symbol velmožského stavu. Jsou vzdělaní ve víře, knihách i válčení. Během cest mi nejednou zachránili život. Věřím těmto Slovanům víc, než svým vlastním bratrům.“

Boris, kterého mi al-Nizar přidělil, byl statný, asi třicetiletý muž, plný jizev utržených v boji a ostrého pohledu. Byl málomluvný neb byl rekem, za něhož mluvily činy. K mému údivu byl stejně jako ostatní z bojovníků nekastrovaný. Al-Nizar kastrované otroky nekupoval, protože je bral jako znehodnocené a on znehodnoceným zbožím ze zásady pohrdal. Podle toho, co jsem zvěděl, býval Boris v minulosti členem palácové gardy. Jak k němu i ostatním hrdlořezům al-Nizar přišel, jsem se nikdy nedozvěděl a ani jsem po tom nepátral.